

Kmetijske in rokodelske novice.

Na svetlobo dane od c. k. krajnske kmetijske družbe.

Tečaj IV.

V sredo 12. Velkiga serpana 1846.

List 32.

Sirotice. *)

(Po horvaški narodni pesmi.)

Černa zemlja neorana,
V nji je mati zakopana;
Neče več nazaj je biti,
De bo v grob préd meni iti.
Moje mamke čerri lasi
V čerri zemlji razčesani;
Moje mamke černe oči
V čerri zemlji so zaspale;
Moje mamke modre usta
V čerri zemlji umolknuile;
Moje mamke bele roke
Sklenjene so v čerri zemlji;
Moje mamke dobro serce
V čerri zemlji umorjeno.
Ah! odpri se černa zemlja,
Spregovori mati naša,
Ter poglej na stanje naše,
Kak smo revni zapušeni,
Ptuji mamki izročeni:
Slab'ga nam je kruha spekla,
S peskam nam ga usolila,
Z lokvenico zamesila;
Iz čepin nam jést' dajala;
S' ternjem nam je postiljala,
In s koprivam' pokrivala.
Glej! odpre se černa zemlja,
Govori nam mati naša,

Ter pogleda stanje naše:
„Lepe moje sirotice,
Mojga vertiča cvetlice!
Ako bi sirot ne bilo
Zarko sonce ne b' svetilo:
Zalo žarko sonce sveti,
De sirote moje krépi.

Cigale.

Kakó s korúnam ravnati, ki na njivah gnjije.

Bogu se usmili! tudi na nekterih njivah Ljubljanske okolice je korún gnjiti začel, in clo tudi na mojim verti, kamur sim ga bil letas nekoliko zovoljo semena zasadil. Včeraj sim zapazil sovražnika — gnjilobo na korúni. Tretji del mojiga krompirja je od trohljivosti načetiga ali pa že napol gnjiliga.

To žalostno šibo, ki nam žuga, odverniti, so umni kmetovavci semtertje že mnogoverstne skušnje delali, tode vse je bilo zastonj. — Nar bolje je tedej, če se korún, ko mu perje rumeneti in trohneti prične, urno izkoplje; tako zernje, kteriga se gnjiloba še poprijela ni, se odloči, v merzli vodi omije, potem hitro in dobro obriše in na zračen kraj spravi, kjer se mora pa pridno paziti, de se, kar ga gnjiti začne, odbere in v jame pomeče, odločeni pa poparjen živini poklada. Ravno takó gré tudi s tistim korúnam ravnati, kateri se pri kopanji že nagnjit dobí.

Če bi se pa na njivi veliko nagnjitiga korúna nakopalo, de bi se ne mogel vés za živino obrniti, bi vtegnilo morde práv biti, če bi se v drobne kerhličke razrezal in naglo posušil. Suh korún je za živino dobra piča in se da tudi dolgo hraniti. Živina kuhane kerhličke rada jé, in ji tudi dobro teknejo.

Gnjili korún se more zakopati, ne pa na gnojniše metati, de bolezen v gnoj ne zaide in se po njivah ne zatrosi.

Ljubi kmetovavci! pri ti priliki vas prosim, pošlite mi, kolikor je moč, korúnoviga semena, ktero bo prihodnji mesec zrelo, in ktero se po korunjevki v grozdíčkih zelenim jabelčkam enakih po

*) Pesmica le ta, nekoliko poslovenjena, je med Horvati v dolni Avstrii popisana. Menimo tu prave hrovate, ktere poleg gosp. Stanka Vraza. (Kolo za literaturu, umetnost i narodni život, knjiga III.) v Istrii, v ogerskim primorji, Zadarskim okrogu, na primorskih in dalmatinskih otocih na večerni strani Ogorske in v dolni Avstrii iskati moramo, in ki se zavolj besedice „ča“ (kaj) tudi Čakavci imenujejo. Njih jezik je slovenšini dosti podoben. V dolni Avstrii živi še dan današnji okoli 6200 Horvatov, 6300 Slovakov in 2600 Čehov v četertini spod- in nadmanhartskim in pod dunajskim gojzdam, kakor se najde (s popisanjem šeg in navad, dušnih in telesnih vlastnost) lepó razloženo od gosp. profesorja Šembera v 2. zvezku prevažniga časopisa *Českého museuma* 19. tečaja. Podamo to le pesmico, prvič, ker je sama na sebi lepa; drugič pa zato, de bi slovenske pesnike na Slovanov neprecenljivi, v narodnim pesništvu ležeči zaklad opomnili.

Pisatelj.

njivah najde. Ravno to svetjem tudi vsakimu pridnimu kmetovavcu, de naj si nabera korunoviga semena, kolikor more, iz kteriga si bomo sčasoma zopet zdrav in lep korún zarediti zamogli.

V Šiški 6. Velkiga serpana 1846. F. Šmidt.

Od tergatve.

(Iz Dolenskiga).

Mende ni žlahtnišiga sadja na svetu memo grojzdja.

Namen vinogradov je veliko dobriga, sladkiga grojzdja in dobriga vina perdelati. Kdor pa hoče veliko dobriga vina perdelati, mora po podukih Vinoreje žlahtne tert, vinograde v pravim kraji, v pravi gorki zemlji imeti, jih práv obdelovati, lepo, gorko jesen imeti, in na zadnje čakati, de je grojzdje popolnoma zrelo; potlej še le grojzdje brati. Desiravno je na vsim delu veliko ležeče, vender je na branji ali na tergatvi nar več. Marsikteri bi vino še veliko boljši in žlahtniši imel, tudi iz manj žlahtnih tert, če bi počakal, de bi grojzdje zadosti zrelo bilo in bi práv bral.

Bomo govorili tedej tukaj nekoliko od tergatve ali branja in ožemanja grojzdja.

Od časa branja ali tergatve.

Pravi čas za tergatvo je, kadar je grojzdje popolnoma zrelo, in kolikor je nar bolj mogoče, v lepim, jasnim vremenu; in ne prej začeti, de ga sonce obsija in osuši. Zjutrej v rôsi ali prec po dežji ne brati.

Zrelo pa je grojzdje tačas kadar je toliko sladko, kolikor biti zamore. Se vé de to ni dvé leti enako. V mescu Kimovcu navadno per nas na Dolenskim grojzd zori. Če je tačas lepó, gorkó vreme, in če grojzdov že prej vreme, toča skazila ni; če ga rija ni sterla, ali sopar poparil, bo grojzdje v drugi polovici mesca Kimovca *) začelo mehčati in sladko delati se, nekterih plemen prej, nekterih pozneje; na nizkih goricah prej, na visočjih gorah pozneje. Per nas zori nar prej ipavšina, potlej belina, javor, lipna, tična, in na zadnje muškatel in zelenika. Je v vinogradu zmešano grojzdje mnozih plemen, je dobro počakati de vse dozori.

Je jagoda desiravno sladka še zlo napeta, je vodene reči še dovolj v njej, in koža je debeliši kakor nedozorjena. Jagoda mora vodeno reč, kolikor nar bolj more, zgubiti, de dobro vino da, in zatorej mora grojzd za dobro vino bolj zrel biti, kakor drugo sadje. Če je tudi grojzd že sladak, pa ima še dovolj vodene reči v sebi, ne bo dal žlahtniga vina. Voda ni zanič v vinu. Nič ga bolj ne skazi, kakor voda ali vodena reč.

Iz tega se lahko vé, kdaj de je čas brati; takrat namreč, kadar je cukrena v grojzdji dovolj dodelana, vodena pa zlo zginila; to je, kadar je grojzdje popolnoma zrelo, bolj kakor vse drugo sadje, ki je le za jéd, ne pa za vino. Se začne jagoda od zrelosti že nekoliko gerbančiti, tačas tudi vodena reč bolj in bolj v nji mine, in takrat brati bi nar boljši bilo, pa ne prec po dežji ali pa clo v dežji, ko jagode, desiravno zrele, veliko vode po tert in po zraku spet v se dobé; ampak počakati je, de se grojzd spet osuši, kér zrela jagoda prej kot nezrela, vodeno več zopet oddá, se shlapi. Pa ubogi kmetič, ki ima vinogradčik, vina pa že nič, ki ga silno želi, komaj čaka, de

bi bral in vince, bodi kakoršno hoče, berž pil. Tudi se bojé mraza, deževniga vremena in de bi grojzdje ne gnilo. Pa jagoda v deževnim vremenu nar raji le takrat počí in gnije, ko še ne zrela se vode napije, in tolikanj raji, kolikor lepši vreme je prej bilo. Zadosti zrela pa ne poka takó lahko in manj gnije, kakor skušnja učí. Zakaj pa za posebno žlahtne vina (Ausbruch) grojzdje še clo posušé, če ne zató, de se vodena reč bolj zgubi, sama vinska reč in cukr ostaneta?

(Dalje sledí.)

Korún je začel na Krajnskim po več krajih gnjiti.

Z žalostjo oznamimo, de nam gnjiloba korúna zopet letas hudo žuga. Včeraj smo pismo brali, ki so ga gosp. fajmošter Znanc iz Podkrajja Ipavske komisije gosp. Šmidu pisali, rekoč:

„Poslednjo nedeljo na sv. Ane dan po službi božji so zunej cerkve jeli ljudje počakovati, z žalostnimi obrazi se pogovarjati in zdihovati. Poprašam jih kaj de to žalovanje pomeni in enoglasno mi rekó: „Korún je proč — povsod nam gnije v zemlji! Oh kaj bomo jedli?“

Gospod fajmošter popišejo začetik in lastnosti letašnje gnjilobe ravno takó, kakor so jo v poslednjim listu Novic gosp. K. popisali. —

V torek, 4. dan tega mesca, smo imeli opravke pri gosp. fajmoštru na Dóbravi poleg Ljubljane in tudi oni so nam žalostno novico oznanili, de pri Njih korún gnije. Peljali so nas na dve njivi — kar zagledamo že od deleč kakor od slane perceverknjeno, černo perje na steblih! Izrujemo nekaj korúna — gnjil je! in sicer ravno takó, kakor je sploh navadno pri ti bolezni (trohljivosti), de gnjiloba ni samó v sredi, ampak se večidel začne pod kožo krog in krog korúna, de, če ga čez sredo prerežeš, ima rujav obrobek okoli in okoli. Povedali so nam gosp. fajmošter, de se je ta bolezin pretečeni teden neprevidama pokazala, in de je korún do tistiga časa práv lep pridelk obetal; zde se pa bolezin zmirej bolj po njivi razširja. Povedali so nam tudi, de je unidan neki kmet iz Njih fare k Njim prišel, rekoč: „Moj korún je pa na enkrat zrel postal.“ Žaloftna zmota! Mož ni vedil, de ta zrelost je gnjiloba.

Bog daj, de bi s korúnam letas saj hujši ne bila, kot lani! S takim korúnam, ki na njivi začne gnjiti ne bo zde nič drugiga storiti, kot skopati ga in z njim ravnati, kakor smo učili v 48. listu lanjskiga leta; sicer bo marsikteri kmet ob ves pridelk prišel. Korún sicer še ni zrel, tode za živino bi se mordé vunder brez škode zamogel porabiti, če bi se gnjili kosci otrebili in kar je zdraviga in dobriga ostalo, v drobne kerhljice zrezal in kakor sadje do dobriga posušil, de ga boš zamogel potem počasama porabiti.

Preberite, prosimo vas ljubi kmetovavci! vse kar smo lani od korunove gnjilobe v Novicah pisali; dobro prevdarite vse, de ne bo kesanje prepôzno.

Dr. Bleiweis.

Somenj in delitev daril za govejo živino v Šoštanji na Štajarskim 13. Maliga serpana.

Med čveterimi somnji v Šoštanji je od nekdanj Šmerječki naj slabši bil; takó tudi letas. Kramarji so se pertožili, de neki clo za málico niso skupili. Kónj so precej vkup prignali, pa večidel le slabe kljuse; pridniga konja že clo na somnji ne bo iskati. Goveje živine ni bilo toliko, kot na Šent-Ahačevjim somnji. Lepih krav so iskali, pa jih najti ni bilo. Težki, rejeni voli so šli v denár; sředne baže so od poprejšnjiga somnja 6 do 12

*) Letašnja letina ga bo prej zarila.